

16. Sardor, Q., & Sarvinoz, Z. (2023). XORIJ OLIMLARI TOMONIDAN MOTIVATSIYA MUAMMOSINING O'RGANILGANLIGI. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 366-371.

ER-XOTIN O'RTASIDAGI YUZAGA KELAYOTGAN KONFLIKTLARDA OILAVIY MUNOSABATLARNING O'RNI VA AHAMIYATI

(PhD), Ibaydullayeva Umida Rustamjonovna
O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya: Oilalarda er-xotin o'rtasida yuzaga keladigan nizolar oilaviy munosabatlarda salabiy holatlarni vujudga kelishiga sabab bo'lmoqda. Mazkur maqolada oilaviy nizolardan biri bo'lgan er-xotin o'rtasidagi kelishmovchiliklarning yuzaga kelishi, ularning sabab va oqibatlari, yuzaga kelayotgan tushunmovchiliklarda oilaviy munosabatning o'rni va ahamiyati qay darajada ekanligi, ularni bartaraf etish bo'yicha xulosa va tavsiyalar batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: oila, oilaviy munosabatlar, er-xotin, nizo, ajrim, qaynona-kelin, kelishmovchilik, ota-ona.

Bugungi kunda jamiyatimiz oldimizda turgan eng muhim vazifalardan biri bu – har tomonlama barkamol shaxsni voyaga yetkazish, o'z oilasi va xalqining ravnaqi uchun xizmat qiladigan insonni tarbiyalashdan iborat. Har bir insonning har kuni faoliyatidan tashqari talpinib, halovat olib, orom olish uchun boradigan maskani bu - oila hisoblanadi. Oila bu kelajakdagi munosib vorislarimizni barkamol shaxs qilib tarbiyalaydigan, qadriyat hamda milliy an'analarimizni kelajak avlodga o'tkazadigan maskan sanaladi. Mamlakatimiz hamda xalqimizning tinch va xotirjam bo'lishida oilalarning totuvligi ham katta ahamiyatga egadir. Ammo achinarli tomoni shundaki, o'zbek oilalarida qaynona-kelin, er-xotin, ota-ona va farzandlar, qaynona-kuyov o'rtasidagi nizolarning uchrab turishidir.

Xalqimizda "Bir kun janjal chiqqan chiqqan uydin qirq kun baraka qochar" degan naql bor. Haqiqatdan ham oilada kimlar bilan bo'lmasin kelishmovchiliklar yuzaga kelsa, o'sha uyda tinchlik, o'zaro hurmat, munosabatlardagi samimiylik yo'qoladi. Turmush o'rtoqlarning uydagi munosabatlari, ularning ishdagi samaradorligiga, doimiy stress holatida yurishga olib keladi. Bu esa o'z navbatida oilalardagi ijobiy munosabatlarga salbiy ta'sir etadi. Konstitutsiyamizning 63-moddasida "Oila jamiyatning asosiy bo'g'inidir hamda jamiyat va davlat muhofazasida bo'lish huquqiga ega" deb belgilab qo'yilgan. Yurtimizda olib borilayotgan ijtimoiy siyosat oila muhit qadriyat ekanligiga qaratilayotganligidan ko'rish mumkin. Davlatimiz oilalarni himoya qilish maqsadida 1998-yilni "Oila yili", 2012-yilni "Mustahkam oila yili", 2013-yilni "Obod turmush yili" deb nomlarning berilishi ham fikrimizning asosi bo'la oladi.

Davlatimizning oilalarga ko'rsatayotgan e'tiboriga qaramasdan oilalarda uchrayotgan kelishmovchiliklarning ortib borayotganligi, oilaviy ajrimlar sonining ham oshib borayotganligi achinarli holdir. Jumladan, bunday nizolar hamda ajrimlar

sonining oshishiga yoshlarimizning oilaga tayyor bo'lmashdan turib oila qurayotganligi, yigitlarning oilani boshqarishda sustligi, ro'zg'or uchun kerakli tajribaga ega bo'lmashligi, farzandlariga va rafiqasiga e'tiborsizligi, qizlarning esa onalikka tayyor emasligi, oilada sog'lom muhitni yarata olmasligi sabab bo'la oladi.

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, aksariyat ajralgan oilalarning yoshi 20-25 yoshda bo'lib, ular bor-yo'g'i 1-1.5 yil turmush qurishgan xolos. Ajralish holatlarining 18-20 foizi oiladagi kelishmovchiliklar, 22-25 foizi o'zaro muhabbatning yo'qligi, xarakterlarning to'g'ri kelmasligi, qolganlari esa farzandsizlik, er-xotinning kasalligi, eng achinarlisi esa yigitlarning ichkilikbozlik, giyohvandlik kabi illatlarga berilib ketishi oqibatida yuzaga kelgan.[1] Haqiqatdan ham, keyingi yillarda oilalarda yuzaga kelayotgan nizolar ham ajrimlarni ko'payib borayotganligi achinarli hol. Oilada yuzaga kelayotgan nizo va kelishmovchiliklar er-xotinning ajralishiga 18-20 foiz ta'sir qilmoqda. Ayollar orasida bo'sh vaqtini bekor narsalarga ya'ni ijtimoiy tarmoqlarga sarflab, virtual tarmoqdan baxt izlab, xorij mamlakatlariga borib ishlab qaytib kelmaslik, oilasidan, farzandlaridan voz kechish holatlari natijasida oilalarda er va xotinlar orasida nizolar ko'payib borayotganini ko'rishimiz mumkin. Bunday holatlarni oldini olishda bizga oila a'zolarining ham ahamiyati katta deb aytishimiz mumkin. Xususan, oilaviy munosabatlarning to'g'ri o'rnatilishi, oila a'zolarining bir-biriga samimiy munosabatda bo'lishi bu oilada sog'lom oilaviy muhitni shakllantiruvchi omil sanaladi.

Shu o'rinda aytish mumkinki, sog'lom oilaviy muhit deganda biz- oilada qaynona va qaynota, er va xotin, ota-ona va farzandlar o'rtasida samimiy va umuminsoniy munosabatlar, jumladan halollik, rostgo'ylik, poklik, shirinso'zlik, xushmuomalalik, kamtarinlik kabi insoniy munosabatlar o'rnatilgan oilani tushunamiz. Baxtli oilani bunyod qilish bu er va xotinga, ularning o'zaro samimiy munosabatiga bog'liq hisoblanadi. Agar oilani bir bino deb olsak, uning poydevori er va xotin bo'lsa, unga har bir oila a'zolari baxtli oilani barpo qilish uchun o'z hissasini qo'shish ularning ham vazifasidir. Afsuski, barcha oilalarda ham oila a'zolari farzandlarining tinch-totuv yashashlariga o'z hissalarini qo'shavermaydilar. Bunday holatda ularning munosabatlarida orqaga ketish boshlanadi. Ular o'rtasidagi yaxshi, iliq munosabatlar birdan sovib, bir-birini ko'rganda g'ashi keladigan, bir-birining so'zlari yoqmaydigan, nizokash bo'lib qoladi.

Rossiyada o'tkazilgan oxirgi tadqiqotlarda er-xotinlarning nizolari sabab, ajrimlarning asosiy sabablarga quyidagilar qayd etilmoqda.

- moddiy, maishiy muammolar – 55%
- er yoki xotinning ichkilikka ruju qo'yishi -39%
- yoshlar uchun oilaviy qadriyatlarning pasayib ketishi -27%
- er-xotin hiyonati – 19%
- psixologik mos kelmaslik – 17%
- oilaviy hayotning mazmunsizligi – 12%
- boshqa birovni sevib qolish – 11%
- farzandlarning yo'qligi -7%
- boshqa sabablar -2%
- javob berishga qiynalganlar -6% [2] ni tashkil qilmoqda.

Bundan aytish mumkinki, er va xotinlarning ajrimlariga eng katta foizni moddiy, maishiy muammolar ko'rsatmoqda. Eng past ko'rsatgichni esa boshqa ayrim arzimagan sabablar ko'rsatmoqda. Oilalardagi moddiy maishiy muammolar eng birinchi va dolzarb sabab deb aytish mumkin. Sababi, oilada erkak kishi oilaning moddiy ta'minotchisi hisoblanadi, oilada uchraydigan kamchiliklar moddiy yetishmovchiliklar ayol kishini nizolarni keltirib chiqishiga sabab bo'ladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, oilada erkak va ayol har tomonlama bir-birini to'ldishi lozim, ular bir-birini ruhiy, jismoniy ham ma'naviy tomondan to'ldirishi, og'ir va quvonchli damlarda bir-biriga hamnafas, hamdard bo'lishi ularning bir-biridan kuch-quvvat olishiga sabab bo'ladi. Hamda oilalarda uchraydigan nizolarning kamayishiga olib keladi. Nizolarni bartaraf etish uchun esa biz quyidagi tavsiyalarni aytishimiz mumkin.

-Har bir oilada er va xotin bir-birini o'zaro hurmat qilishi, hamda u farzandlarining otasi yoki onasi ekanligini anglashi lozim;

-Oilada sabrli tinglovchi bo'lish lozim;

-Er va xotin yaqin qarindoshlar yoki begona insonlar oldida bir-biriga tanbeh bermasligi kerak;

-Oilada kechirimli bo'la olish;

-Er-xotin bir-biriga ishonishi lozim;

-Er va xotin o'zidagi kamchiliklarini ustida ishlashi kerak;

-Er yoki xotin bir-birining sevimli mashg'ulotlariga qiziqish bildirishi va hurmat bilan munosabatda bo'lishi kerak;

-Oila a'zolariga mehrli bo'lish;

-Oilada tanqid qilish va ta'na qilishdan saqlanishga harakat qilishi lozim.

Yuqorida keltirilgan xulosa va takliflarga har bir oilada er va xotin amal qilishsa, oilalarda nizolar soni kamayib, har bir oila mustahkam bo'lishiga sabab bo'ladi deb ayta olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Basitxanova Ilmira Oila-chinakam baxt timsoli. "Ayollar va ularning oilalarini ijtimoiy-huquqiy qo'llab-quvvatlash markazlari" hodimlari, mahalla maslahatchilari hamda Xotin-qizlar qo'mitalari faollari uchun qo'llanma. Toshkent-2016

2. G.Qarshiboyeva, U.Ibaydullayeva Oila psixologiyasi. Toshkent "Bayoz" 2022 B.137

3. Ibaydullayeva, U. (2023). PSIXOLOGIYADA OTA-ONA VA FARZAND MUNOSABATI MUAMMOSINING O'RGANILISHI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (I).

4. Umida, I. (2023). MUTAFAKKIR OLIMLARNING OILA, OTA-ONA VA FARZAND MUNOSABATI BORASIDAGI QARASHLARI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 345-348.

5. Аракулов, Г. Т. (2023). МЕДИКО-СОЦИАЛЬНАЯ РЕШЕНИЕ ПРОБЛЕМ ДЕТЕЙ С РАННИМ ДЕТСКИМ АУТИЗМОМ. *Academic research in educational sciences*, 4(TMA Conference), 872-877.

6. Ibaydullayeva U.R. O'smirlik davridagi farzandlarda yuzaga keladigan inqirozli vaziyatlarning nazariy jihatlar. Psixologiya Ilmiy jurnal №2, 2023

7. Ibaydullaev T. G. PHILOSOPHICAL AND CULTURAL FOUNDATIONS OF THE CLASSIFICATION AND GENESIS OF CLOTHES //Theoretical & Applied Science. – 2020.

8. Ибайдуллаев Т. ГАРМОНИЯ УЗБЕКСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ШВЕЙНОЙ КУЛЬТУРЫ И СОВРЕМЕННОСТИ // Научно-просветительский журнал "Наставник". – 2021

6-7 YOSHLI BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASH HAMDA SHU YOSHDA YUZAGA KELADIGAN INQIROZNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

(PhD), Ibaydullayeva Umida Rustamjonovna

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

Melieva Muazzam Maxmudovna

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlashda uchraydigan qiyinchiliklar, shu yoshda ularda yuzaga keladigan inqirozning psixologik xususiyatlari, ularni bartaraf etish bo'yicha xulosa va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: oila, oilaviy munosabatlar, er-xotin, ota-ona, farzand, inqiroz, maktabgacha tarbiya yoshi, psixologik xususiyatlar.

Bugungi kunda oldimizda turgan muhim vazifalardan biri - har tomonlama barkamol insonni tarbiyalash, o'z ustida ishlaydigan, bilimga chanqoq, o'z oilasi va xalqining taraqqiyoti uchun xizmat qiladigan shaxsni voyaga yetkazib, tarbiyalashdan iborat. Chaqaloq dunyoga kelgan kunidan boshlab, oila a'zolari bilan emotsional muloqotga kirishadi. Bolalik davriga yetganda esa hayotining ilk daqiqalaridan qiyinchilik va to'siqlarga duch keladi va ulardan chiqish uchun esa ularda bilim, malaka va ko'nikmalar kerak bo'ladi, bu ko'nikmalar bolada bosqichma-bosqich paydo bo'ladi. Ularni shakllantirishda esa ota-onalarning hissasi kattadir.

Bolalarning dastlabki ijtimoiylashuv jarayoni amalga oshadigan, dastlabki ta'lim-tarbiya oladigan joy bu-bog'cha ya'ni maktabgacha ta'lim muassasasidir. Bola bog'chaga bora boshlagandan so'ng juda ko'p narsalarni farqiga boradi va atrof muhitni anglay boshlaydi. Do'stlari bilan suhbatlashib nutqi rivojlanadi. Bog'chada nafaqat bolalar o'ynaydi, balki she'rlar, musiqalar yodlab xotirasini, rasmlar chizib, yozuvlar yozib, harflarni o'rganib idrokini, turli xil mantiqiy o'yinlar o'ynab diqqatini shakllantiradi. Shu boisdan bog'chaga borgan bola uyda o'tirgan bolaga nisbatan tezroq fikrlaydigan va muloqatchan va kirishimli bo'ladi. Uyda o'tirgan bola esa nisbatan tortinchoq va fikrini aniq aytib bera olmaydi.

Bog'cha yoshidagi bolalar shaxsining shakllanishiga ko'ra, bu davrni uch bosqichga ajratish mumkin: